

373.31(082)

178 Міністерство освіти і науки України
Криворізький державний педагогічний університет
Кафедра педагогіки і психології

*ПРОБЛЕМИ ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ
РЕФОРМУВАННЯ ШКОЛИ*

**Збірник наукових та науково-методичних праць
викладачів кафедри педагогіки і психології
Криворізького державного педагогічного університету**

Випуск 3

*Присвячено 75-річчю
Криворізького державного
педагогічного університету*

**Кривий Ріг
2005**

Зауважимо: під час виготовлення іграшкового комп'ютера повторюються і закріплюються вміння користуватись інструментами, правила техніки безпеки, економно використовувати матеріали.

Дослідження, шкільна практика підтверджують, що активізація можливостей уроків трудового навчання дозволяє вчителю через зміст, методи, організаційні форми, дидактичні засоби, творче використання наукової спадщини, доробок передового досвіду досягти поставленої мети у формуванні і практичному втіленні набутих знань, умінь і навичок школярами.

Література:

1. *Державний стандарт початкової загальної освіти.* – К., 2000.
2. *Гончаренко С. І. Український педагогічний словник.* – К., 1997. – 376 с.
3. *Пономарьова Р. О. Про шляхи формування в молодших школярів узагальнених умінь виконувати трудові завдання.* /У кн.: *Психологія навчання й виховання.* – К., 1964. – 212 с.
4. *Савченко О. Я. Дидактика початкової школи.* – К., 1997. – 415 с.
5. *Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа //Вибрані твори в 5-ти томах.* – Т. 4. – К., 1977.

РОЗВИТОК УЯВИ ТА ФАНТАЗІЇ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПРОЦЕСІ СПІЛКУВАННЯ З ОДНОЛІТКАМИ

Васюк Л. С.

Стаття присвячена розвитку уяви та фантазії молодших школярів у сучасній загальноосвітній школі; подається ряд засобів, що допомагає скорішому розвитку уяви та фантазії.

The article is devoted to development of imagination and fantasy of junior schoolchildren at secondary general school; a number methods meant to develop of imagination and fantasy are suggested in the article.

Сучасні соціально-економічні умови спонукають систему освіти приділяти більше уваги проблемам творчості й формування якостей творчої особистості у процесі навчання та виховання.

Можливість творити щось нове, незвичайне закладається у дитинстві через розвиток вищих психічних функцій таких, як мислення і уява.

Уява становить значний інтерес як здібність, яка відіграє важливу роль в усіх сферах людської діяльності.

Молодший шкільний вік – сензитивний період для розвитку спеціальних здібностей. Сучасна психологічна наука стверджує, що дітям цього віку притаманні конкретність і водночас – неабияка образність мислення, емоційне сприйняття дійсності й активне ставлення до неї.

Уява – це створення людиною, нових композицій на основі старих образів або оригінального чуттєвого досвіду.

Уява в широкому змісті – це будь – який процес, який протікає в образах.

Відокремлення окремих компонентів образу дозволяє дитині з'єднувати деталі різних образів, вигадувати нові, фантастичні об'єкти або явища. Наприклад, дитина може собі уявити тварину, яка поєднує у собі частини багатьох тварин і тому володіє такими якостями, якими не володіє жодна тварина в світі. У психології цю можливість називають фантазією.

Фантазія – продукт уяви. Фантазія змінює дійсність, яка відображена у свідомості; для неї характерна перестановка елементів дійсності. Вона дає можливість знайти нову точку зору на вже відомі факти і тому володіє великою художньою та науковою цінністю.

Ніхто сьогодні не сперечається з тим, що фантазія відіграє велику роль у різноманітній творчій діяльності. Але визнання великої цінності фантазії до недавнього часу не супроводжувалось систематичними зусиллями, які були направлені на її розвиток. Робились лише окремі спроби використовувати деякі прийоми розвитку фантазії. Так, великий живописець Леонардо да Вінчі радив молодим художникам починати з такої простої вправи, як розглядання тріщин на стелях, випадкових плям, калюж та знаходити в них схожість з предметами навколишнього світу.

В. О. Сухомлинський надавав особливої уваги розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами літератури. Змістом цієї системи він вважав:

- постановку вчителем перспективних цілей розвитку творчих здібностей учнів;
- досягнення тісного взаємозв'язку мовленнєвої та розумової діяльності молодших школярів;
- проведення уроків мислення на природі;
- систему творчих робіт з розвитку мовлення;
- стимулювання інтелектуальних та естетичних почуттів дітей.

До недавнього часу одним із найбільш доступних методів тренування фантазії було мистецтво, музика, живопис, поезія завжди пробуджує фантазію, однак є вид мистецтва, котрий оснований на розвиненій фантазії, більше того, він сам служить для розвитку фантазії – це науково – фантастична література. Тому з метою розвитку творчої уяви молодшого школяра рекомендується читати як можна більше науково – фантастичної літератури.

Назвемо декілька психологічних якостей, які лежать в основі фантазування. Це такі, як-от:

- чітке і ясне уявлення образу предмета;
- добра зорова та слухова пам'ять, яка дозволяє довгий час затримувати у свідомості образ;
- здібність мисленнєво зіставляти два або більше предметів та порівнювати їх за кольором, формами, розміром та кількістю деталей;
- здатність комбінувати частин різних об'єктів та створювати об'єкти з новими властивостями.

Гарним стимулом для фантазії є незавершені малюнки, невизначні образи типу чорнильних плям або каракулів, опис незвичайних, нових властивостей предметів.

Фантазія, як і будь – яка інша форма психічного відображення, повинна мати позитивну направленість розвитку. Треба, щоб вона сприяла кращому пізнанню навколишнього світу, самовдосконаленню особистості, а не переростала в пасивну мрійність, не замінювала реальне життя мріями.

Все, що нас оточує, створено природою та фантазією людини. Фантазія – здібність до творчої уяви. Уява – здібність людини мисленнєво уявляти собі об'єкти та процеси, які не сприймаються людиною в дану мить або не існуючі.

Без вміння мріяти, фантазувати не можливо було б створювати, щось нове.

Робота з розвитку уяви молодших школярів засобами слова недооцінюється у традиційній методиці. Формування цієї якості, як правило, відбувається стихійно та безсистемно, використовуються одноманітні прийоми. Під час навчання словотворчості доцільно ознайомити учнів з деякими прийомами розвитку творчої уяви засобами слова, які пропонує Дж. Радарі у “Граматичі фантазії”. Під час складання учнями казок, віршів, загадок, потішок у пригоді стануть такі прийоми:

1. “Фантастичні гіпотези”

Ця форма виражена у формі запитання: “Що було б, якби...?”. Для постановки запитання беруть будь – які підмети й присудки. Їх поєднання дає гіпотезу, на основі якої можна працювати.

Щоб вийшло і щоб ви зробили, якщо б:

- з крану на кухні полився помаранчевий сік;
- з хмари замість дощу стали падати родзинки;
- люди придумали ліки від сну.

2. “Довільне додавання префіксів”.

Одним із способів словотворчості є деформування слова за рахунок підключення фантазії. Наприклад, антипарасолька, трикорова, суперсірник.

3. Створення “вінегрету” з казок”.

Суть цього методу полягає в тому, що події з різних казок переплітаються й розгалужуються за новим сюжетом.

4. Створення лімерик.

Цей цікавий прийом є англійським варіантом організованої, узагальноної нісенітничі. Оскільки лімерик споконвіку калькує одну і ту ж структуру, діти самі можуть скласти лімерик, виконуючи такі операції:

- 1) вибір героя;
- 2) вказана риса характеру, яка виражена дією;
- 3) реалізація присудка;
- 4) вибір кінцевого епітета.

У цілому в процесі навчання та виховання молодших школярів можна використовувати наступні прийоми фантазування:

1. “Оживлення.”

Дітям пропонується придумати казку про будь – який предмет, який знаходиться у портфелі (про олівець, лінійку, підручник тощо).

2. Прийом “Біном фантазія.”

Цей прийом описан у книзі Дж. Радарі “Грамматика фантазії.” Біном створюється з двох слів так, щоб ці слова відокремлювала відома відстань, тобто щоб одне слово було чужим іншому, щоб сусідство їх було незвичайним. Тільки тоді уява активізується, намагаючись встановити між вказаними словами спорідненість, створити щось єдине.

3. Прийом “Побудова моделей казок та складання їх з використанням ресурсів”

Моделювання казок допомагає дитині краще орієнтуватися в реальному житті. Мінімальна модель казки – трикутник, лише казковий, який складається із звичайного героя, казкового героя та чародійства.

У ролі казкового героя можна запропонувати об'єкт, який необхідно вивчити. Діти починають складати казки з пошуку ресурсів майбутнього героя та виявлення властивостей.

Одним із варіантів моделювання та складання казок є використання моделей казки, в якій звичайний герой – сама дитина.

4. Прийом “Складання казок із заданими персонажами та сюжетом.”

Наприклад:

- У зоопарку жили лев, папуга та собака. Одного разу...
- На узліссі жив маленький гном. Він жив у своїй маленькій хатиночці. Одного разу...

5. Прийом “Складання казок “Навиворіт”.

Учня пропонується придумати казку, наприклад, про трьох поросят та сірого вовка. Тільки в цій казці злі та лихі – поросята, а добрий та довірливий – вовк.

Можна виділити ще такі прийоми розвитку фантазії:

- прийом “інверсія”;
- прийом “збільшення – зменшення об’єкту (факту)”;
- прийом “прискорення – сповільнення подій”;
- прийом “динамічності – статичності”;
- прийом “дроблення – об’єднання.”

Усіх дітей молодшого шкільного віку приваблює фантастичне: казки, неймовірні історії. Дитина стихійно прагне того, що може їй дати нові прийоми фантазування, допоможе розвинути власну уяву. Фантазія знаходить свій розвиток у дитячій грі.

Необхідний елемент гри – уявна ситуація, яка починається зі слів: “Начебто” або “Я буду..., а ти будеш...”, “Нібито.”

Гра, з одного боку, дає змогу поєднати віддалені предмети, знаходити в них схоже, а з іншого, – формувати ігрову ситуацію, у якій можливим є засвоєння реальних, конкретних ситуацій або дій. Образ фантазії виступає як програма ігрової діяльності – уявляючи себе космонавтом, дитина буде свою поведінку відповідно своєї ролі (прощається з “рідними”, віддає рапорт, зображає ракету на старті й одночасно себе в ракеті тощо). Даючи багату поживу уяві, рольові ігри дозволяють дитині поглиблювати та закріплювати цінні якості особистості (рішучість, організованість, сміливість, винахідливість тощо); порівнювати свою та чужу поведінку в уявній ситуації з поведінкою реального персонажу, дитина вчиться надавати необхідне порівняння та оцінювання.

Уява має виключно важливе значення для виконання та організації діяльності, самостійно формується в різноманітних видах діяльності та згасає, коли дитина зупиняється в своїх діях. Протягом шкільного дитинства відбувається поступове перетворення уяви дитини з діяльності, котра потребує зовнішньої опори, у самостійну внутрішню діяльність, що дозволяє виконувати елементарно словесне (написання казок, віршів,

творів) та художню (малюнки) творчість. Фантазування дитини розвивається у зв'язку опанування мовлення в процесі спілкування з однолітками та дорослими. Мовлення дозволяє дітям уявляти предмети, котрі вони ніколи не бачили.

Фантазія – важлива умова нормального розвитку особистості дитини.

У молодшому шкільному віці фантазія виступає як одна з головних умов засвоєння суспільного досвіду.

Зміст творчої фантазії можна спостерігати в конструюванні дітей, у ліпленні і особливо в малюванні. Малювання залишає продукт дитячого фантазування – малюнок.

Для дитячого фантазування є характерним – спонтанність, некерованість. В одних дітей фантазія виникає як спалах, блискавка й одразу зникає не вплившись а ні в малюванні, а ні в творі. В інших, – навпаки; Такі діти здатні довго гратися, малювати, ліпити, будувати, втілюючи свої фантазії. Дитячу фантазію потрібно розвивати, перетворюючи її з довільної на творчу.

Література:

1. *Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. – М.: Просвещение, 1967. – 192 с.*
2. *Дубравська Д. М. Основи психології: Навч. посібник – Львів: Світ, 2001. – 280 с.*
3. *Мухина В. С. Возрастная психология: Феноменология развития, детство, отрочество. Учебник для студентов вузов. 7-е изд., стереотип – М.: Издательский центр “Академия”, 2002. – 456 с.*
4. *Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. – М.: Педагогика, 1989.*
5. *Родари Дж. Грамматика фантазии: Введение в искусство придумывать истории. – М., 1978.*
6. *Савченко О. Я. Сучасний урок у початкових класах. – К.: Магістр, 1997. – 256 с.*